

Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος (Β΄ Μέρος).

Γράφει ο Ιωάννης Κρασσάς, Αντιστράτηγος ε. α.

**«Είχαν την πέτρα στρώμα τους,
το χιόνι πάπλωμά τους.
Αλλά φωτιά ακοίμητη,
την φλογερή καρδιά τους».**

(Ποίημα αγνώστου για τους ήρωες των Βαλκανικών Πολέμων).

ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.

Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος διεξήχθη σε διάφορα μέτωπα, για την υλοποίηση των στόχων των κρατών της συμμαχίας:

- Στη Θράκη, ενήργησαν οι Βούλγαροι, επιδιώκοντας την κατάληψη της Ανδριανουπόλεως και της Κωνσταντινουπόλεως.
- Στο Βόρειο τμήμα της Μακεδονίας, στο Κόσσοβο και στις σημερινές περιοχές της Νοτίου Σερβίας πολέμησαν οι Βούλγαροι και οι Σέρβοι, έχοντας συμφωνήσει για την κατανομή των εδαφών.

- Στη περιοχή της Σκόδρας(Βορειοδυτική Αλβανία), οι Μαυροβούνιοι.
- Στην Μακεδονία, την Ήπειρο και τα νησιά του Αιγαίου οι Έλληνες. Δεν υπήρξε κανένας συντονισμός ενεργειών των συμμαχικών στρατών. Το κάθε κράτος ενεργούσε προς ίδιον όφελος, προκειμένου να οικειοποιηθεί όσο το δυνατό περισσότερα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Ευρώπη, σε εφαρμογή του δόγματος «Μακάριοι οι κατέχοντες».

Η Μάχη του Σαρανταπόρου.

Την 6η/19η Οκτ(παλ./νέο ημερ.) η Στρατιά της Μακεδονίας^[1] απελευθέρωσε την Ελασσόνα, μετά από σύντομη μάχη. Στην συνέχεια μπορούσε να κινηθεί σε 4 κατευθύνσεις (2 κύριες και 2 δευτερεύουσες).

Κύριες.

- Δια των στενών του Σαρανταπόρου (Βορειανατολική πλευρά όρων Καμβουνίων-Πιερίων) προς Σέρβια-Κοζάνη.
- Δια των στενών της Πέτρας (Ανατολικά όρους Πιερίων-Βόρειος Όλυμπος), προς Κατερίνη.

Δευτερεύουσες.

- Δια της κοιλάδος του Αλιάκμονος ποταμού(Νότια πλευρά όρους Βέρμιου-βόρεια πλευρά Πιερίων) προς Θεσσαλονίκη.

- Διά της κοιλάδος των Τεμπών προς Κατερίνη (διαδρομή σημερινής εθνικής οδού).

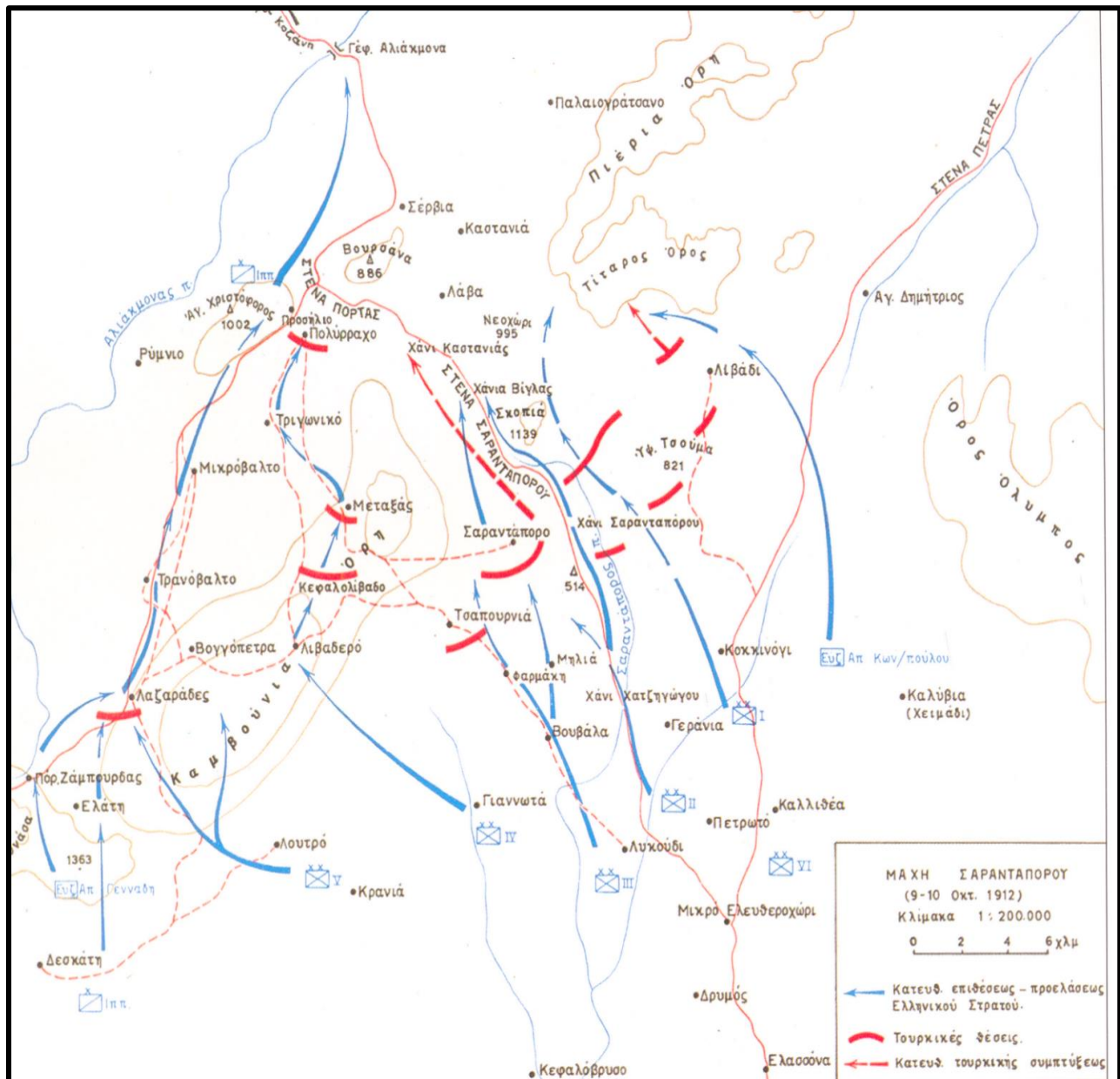
-

Ο Κωνσταντίνος έχοντας ως πρώτο στόχο την καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων στράφηκε προς τα στενά του Σαρανταπόρου. Ο Ταξίν Πασάς τα επέλεξε ως κύρια αμυντική τοποθεσία, στην είσοδο των οποίων έταξε 19 Τάγματα Πεζικού και 4 Πυροβολαρχίες. Την εφεδρεία του αποτελούμενη από 7 Τάγματα Πεζικού και 1 Πυροβολαρχία την εγκατέστησε στα Σέρβια. Η επιλεγείσα περιοχή ήταν από την φύση της οχυρά, παρείχε άριστη παρατήρηση, εκτεταμένα πεδία βολής και είχε ενισχυθεί με αμυντικά έργα.

Ο Κωνσταντίνος αποφάσισε να επιτεθεί με τις Ιη, ΙΙη και ΙΙΙη Μεραρχίες Πεζικού (ΜΠ) κατά της κύριας αμυντικής τοποθεσίας. Η ΙVη ΜΠ θα πρόσβαλλε τα πλευρά των Τούρκων από δυτικά (Μεταξά, Στενά Πόρτας). Η Vη ΜΠ, η Ταξιαρχία Ιππικού(ΤΑΞΙΠ) και το Απόσπασμα Αντισυνταγματάρχου Μηχανικού [Ανχου (ΜΧ)] Στέφανου Γεννάδη (2 Τάγματα Ευζώνων) θα εκτελούσε ευρύτερο ελιγμό κατά μήκος του Αλιάκμονος ποταμού προς Σέρβια. Το Απόσπασμα Ανχου (ΜΧ) Κωνσταντίνου Κωνσταντοπούλου (2ο Τάγματα Ευζώνων), θα κινείτο από ανατολάς δια των Πιερίων Ορέων, στα μετόπισθεν του εχθρού.

Από το χάραμα της 9ης/23ης Οκτ. οι Ελληνικές Μεραρχίες εξόρμησαν προς κατάληψη των τεθέντων αντικειμενικών σκοπών, υπό βροχή και σε λασπώδες έδαφος. Το βράδυ της ίδιας ημέρας τα ελληνικά τμήματα είχαν πλησιάσει την εχθρική τοποθεσία σε απόσταση 600 μέτρων. Το κλειδί της νίκης αποτέλεσε η ΙV^η ΜΠ η οποία απείλησε τα νώτα της εχθρικής αμυντικής τοποθεσίας, την οποία οι Τούρκοι εγκατέλειψαν εσπευσμένα, φοβούμενοι την υπερκέρασή τους, υποχωρήσαντες προς τα Σέρβια και την Κοζάνη. Οι απώλειες μας ανήλθαν σε 184 νεκρούς(20 Αξ.-164 οπλ.) και 995 τραυματίες(30 Αξ.-965 οπλ.), ενώ των Τούρκων υπερέβησαν τους 1.000 νεκρούς).

Χάρτης της Μάχης του Σαρανταπόρου.

Η νίκη του Σαρανταπόρου απέδωσε τόσο τακτικά, όσο και ψυχολογικά οφέλη δια τους Έλληνες.

- Διασπάσαμε την κύρια αμυντική τοποθεσία τους σε ελάχιστο χρόνο.
- Αποδείξαμε την αποτελεσματικότητα του αναδιοργανωθέντος Ε.Σ.
- Ενισχύθηκε το ηθικό του προσωπικού για την συνέχιση του πολέμου.

Την 12η Σεπτεμβρίου 1829, στην Πέτρα της Βοιωτίας, υπό την αρχηγία του Δημήτριου Υψηλάντη, ήταν η τελευταία φορά που οι Έλληνες νίκησαν τους Τούρκους.

Την 11η/24η Οκτ. ο Ε.Σ εισήλθε ελευθερωτής στην Κοζάνη, μέσα σε ατμόσφαιρα ξέφρενου πατριωτικού ενθουσιασμού των κατοίκων της πόλεως. Την 13η /26η Οκτ. ο Κωνσταντίνος εξέδωσε διαταγή επιχειρήσεων με την οποία η στρατιά θα μετακινείτο προς την κατεύθυνση της Βέροιας-Θεσσαλονίκης. Κατά την εποχή του διχασμού, η απόφαση για την επιλογή της κατευθύνσεως αποτέλεσε αντικείμενο σκληρής αντιπαραθέσεως, για το αν επιβλήθηκε από τον Βενιζέλο στον Διάδοχο. Το 1912 κανείς δεν τα γνώριζε όλα αυτά και τα μαχόμενα τμήματα κινούνται υπό αντίξοες καιρικές συνθήκες σε βαλτώδες έδαφος, καταβάλλοντας υπεράνθρωπη προσπάθεια, αλλά με ακμαιότατο ηθικό. Μέχρι την 18η/31η Οκτ. απελευθερώσαμε τα Γρεβενά, τη Κατερίνη και τη Βέροια.

Η Μάχη των Γιαννιτσών.

Ο Ταξίν Πασάς αποφάσισε να ανακόψει την προέλαση του στρατού μας στην περιοχή των Γιαννιτσών, τα οποία οι Τούρκοι θεωρούσαν «Ιερή Πόλη[2]». Το 1912 η διαμόρφωση του εδάφους ήταν διαφορετική. Νοτίως της πόλεως απλώνονταν η αποξηρανθείσα ομώνυμη λίμνη. Η μετακίνηση εκτός των δύο αμαξιτών οδών (Έδεσσα-Γιαννιτσά-Θεσσαλονίκη και Βέροια-Πλατύ-Θεσσαλονίκη), ήταν αδύνατος λόγω των απέραντων βάλτων[3]. Οι Τούρκοι εγκαταστάθηκαν αμυντικώς στις δύο στενωπούς που σχηματίζονταν βορείως και νοτίως της λίμνης. Το μεγαλύτερο μέρος των 30.000[4] ανδρών εγκαταστάθηκε προ των Γιαννιτσών, ενώ το μικρότερο πριν από το Πλατύ.

Ο Ελλη-νικός Στρατός χρησιμοποίησε αμφότερα τα δρομολόγια. Βορείως της λίμνης, από την Νάουσα προς την πόλη των Γιαννιτσών, επιτέθηκαν 5 ΜΠ(Ιη, ΙΙη, ΙΙΙη,ΙVη,VIη). Νοτίως της λίμνης, από την Βέροια προς το Πλατύ, παραλλήλως της σιδηροδρομικής γραμμής, η VIIη ΜΠ, η ΤΑΞΙΠ και το απόσπασμα του Ανχου(ΜΧ) Κων. Κωνσταντινοπούλου (δυνάμειως συντάγματος πεζικού). Το πτωχό οδικό δίκτυο, οι συνεχείς βροχοπτώσεις και οι χαμηλές θερμοκρασίες δυσκόλευαν την διεξαγωγή των επιχειρήσεων.

τα γεγονότα. Η ουσία είναι ότι νικήσαμε και η απόφαση του Κωνσταντίνου να κινηθεί το μεγαλύτερο μέρος του στρατού βορείως της λίμνης, συνέβαλε ουσιαστικά στην νίκη. Η νίκη υπήρξε αποτέλεσμα του ενθουσιασμού, της επιμονής, του θάρρους και της αντοχής που επέδειξαν άπαντες. Οι απώλειες του στρατού μας ανήλθαν σε 188 νεκρούς (10 αξ.-178 οπλ.), και 790 τραυματίες (30 αξ.-760 οπλ.). Για τις εχθρικές απώλειες δεν υπάρχουν ακριβείς πληροφορίες, ενώ συνελήφθησαν 3.000 αιχμάλωτοι. Η νίκη στα Γιαννιτσά έκρινε το αποτέλεσμα των επιχειρήσεων στην Μακεδονία και ξεπεράσθηκε κάθε εμπόδιο για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης. Υπήρξε η μάχη[5], που έκρινε την έκβαση του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου.

Το «Ατύχημα» της 7ης Μεραρχίας Πεζικού(ΜΠ).

Την 18η Οκτ, η 7η ΜΠ απελευθέρωσε το Αμύνταιο(Σόροβιτς) και εγκαταστάθηκε αμυντικά επί της διαβάσεως Κλειδίου (Κιλί Δερβέν), στα βόρεια της κωμοπόλεως, με σκοπό να προελάσει προς Μοναστήρι(Μπιτόλα). Την 21η Οκτ. μετά από επίθεση μονάδων της 17ης και 18ης τουρκικών ΜΠ, οι μονάδες της Μεραρχίας[6] υποχώρησαν ατάκτως στο χωρίο Σωτήρας(νοτίως Αμυνταίου). Η 7η ΜΠ άρχισε να ανασυγκροτείται αφού ενισχύθηκε με 2.000 στρατιώτες και 3 πυροβολαρχίες από την Υπηρεσία Μετόπισθεν και από διαθέσιμες μονάδες της Στρατιάς. Τα χειρότερα όμως δεν είχαν έλθει ακόμη. Την 23η Οκτ. η Μεραρχία απέκρουσε επιτυχώς νέα τουρκική επίθεση, διατηρώντας τις θέσεις της. Κατά την διάρκεια της νύκτας μικρό τουρκικό τμήμα με 4 πολυβόλα[7], διείσδυσε στα μετόπισθεν της Μεραρχίας. Με το πρώτο φως της 24ης Οκτ./6ης Νοε. το τμήμα έπιασε κυριολεκτικά στον ύπνο το τάγμα μηχανικού, οι άνδρες του οποίου αλλόφρονες εγκατέλειψαν τις θέσεις τους. Αυτό λειτούργησε σαν ντόμινο για τις μονάδες της μεραρχίας, οι οποίες υποχώρησαν πανικόβλητες προς Κοζάνη, βαλλόμενες επιπροσθέτως από ένοπλους Τούρκους χωρικούς. Ο Βενιζέλος διέταξε να σπεύσουν όλες τα διαθέσιμα τμήματα προς Κοζάνη για να αποφευχθούν τα χειρότερα. Ο αιφνιδιασμός της 7ης ΜΠ υπήρξε η μαύρη σελίδα της μέχρι τότε λαμπρής πορείας του στρατού μας. Θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί, εάν εκτελούνταν σωστά οι αναγνωρίσεις και τηρούνταν τα μέτρα ασφαλείας. Η ιστορική αλήθεια επιβάλλει να αναγνωρίσουμε την τόλμη και την αποφασιστικότητα των ανδρών του τουρκικού τμήματος.

Η Απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης.

Η Είσοδος του Γεωργίου Α΄ με τον Κωνσταντίνο στην Θεσσαλονίκη.

Ο Τούρκος Στρατηγός Ταζίν Πασάς διοικητής του 8ου Σώματος Στρατού, αποδέχθηκε τελικά τους όρους που πρότεινε ο Κωνσταντίνος για την παράδοση της πόλεως. Την 26η Οκτωβρίου 1912, στις 23:00 υπογράφηκε το πρωτόκολλο παραδόσεως^[8] της Θεσσαλονίκης. Οι παραδοθέντες ανέρχονταν σε 1.000 αξιωματικούς και 25.000 στρατιώτες με όλο τον οπλισμό τους^[9]. Μετά από 482 χρόνια οθωμανικής δουλείας^[10], ο Λοχαγός του Μηχανικού Εξαδάκτυλος Αθανάσιος μαζί με τον Ίωνα Δραγούμη, ύψωσαν την γαλανόλευκη στο Ελληνικό Προξενείο στην παραλία. Την 28η Οκτ. την 11:00 ο Κωνσταντίνος με όλο το επιτελείο και την 1η ΜΠ, παρέλασε στην απελευθερωμένη Θεσσαλονίκη μέσα σε παραλήρημα χαράς των χριστιανών κατοίκων της. Την επομένη αφίχθηκε ο Βασιλέας Γεώργιος. Ο Ε.Σ πρόλαβε τον βουλγαρικό, ο οποίος έφθασε στην Θεσσαλονίκη με μία ημέρα καθυστέρηση^[11]. Την 1η/13η Νοε. ο Ε.Σ αποβιβάσθηκε στην χερσόνησο του Άθως(Άγιον Όρος).

Στροφή προς Δυτική Μακεδονία και Βόρειο Ήπειρο.

Η Στρατιά μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, συγκρότησε την Ομάδα Μεραρχιών Κέντρου[4 ΜΠ(Ιη, ΙΙη, ΙVη, VIη) και η ΤΑΞΙΠ], η οποία κατευθύνθηκε προς τη Δυτική Μακεδονία. Από 3/16 έως 11/24 Νοε. 1912,

απελευθερώσαμε διαδοχικά την Αρδέαν, την Φλώρινα, τα Γρεβενά, την Νεάπολη [\[12\]](#) και την Καστοριά. Οι τουρκικές δυνάμεις υποχώρησαν μέσω Κρυσταλλοπηγής προς Κορυτσά. Η ΙΙη ΜΠ τις καταδίωξε και την 7η Δεκεμβρίου η γαλανόλευκη κυμάτισε για πρώτη φορά στην Κορυτσά. Την 17η Νοε. οι Βούλγαροι απέτυχαν να διασπάσουν το τελευταίο τουρκικό ανάχωμα προ της Κωνσταντινουπόλεως, την αμυντική γραμμή της Τσατάλτζας, θρηνήσαντες 15.000 νεκρούς.

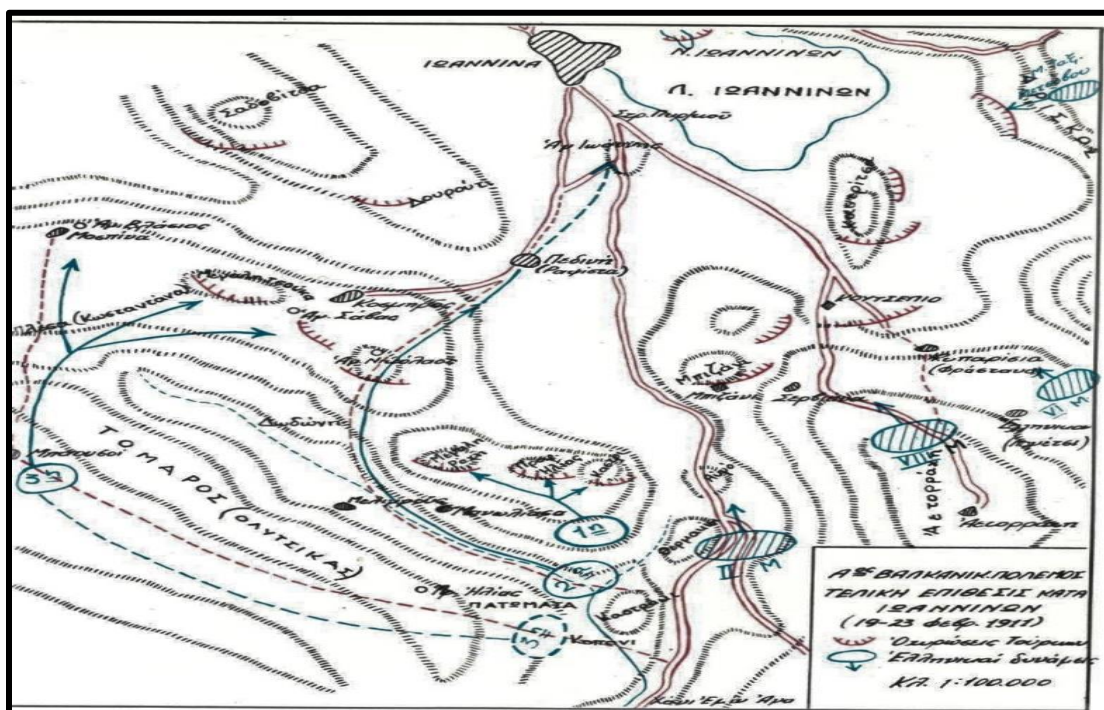
Η Διαιτησία των Μεγάλων Δυνάμεων.

Την 20η Νοε./3η Δεκ. 1912, υπογράφηκε ανακωχή μεταξύ της Τουρκίας, της Βουλγαρίας και της Σερβίας. Η Ελλάδα δεν συμμετείχε, μετά την άρνηση των Τούρκων να παραδώσουν τα Ιωάννινα. Η Ανδριανούπολη και η Σκόδρα συνέχισαν να κατέχονται από την Τουρκία. Την 3η/16η Δεκ. 1912, συνήλθε η πρεσβευτική διάσκεψη των μεγάλων δυνάμεων [\[13\]](#) στο Λονδίνο, με αντικείμενο την λήξη των εχθροπραξιών στα Βαλκάνια, για να αποφευχθεί ο κίνδυνος εξαπλώσεως του πολέμου. Τόσο η Ρωσία, όσο η Αυστροουγγαρία και η Ιταλία, εκ παραδόσεως αντίπαλοι, ευνοούσαν την ειρήνη. Ο Τσάρος Νικόλαος Β΄ δεν ήθελε να δει τον Φερδινάνδο της Βουλγαρίας, ή τον Γεώργιο να εισέρχονται θριαμβευτές στην Κωνσταντινούπολη. Ο Αυτοκράτορας Ιωσήφ [\[14\]](#) και ο Βασιλιάς Βίκτωρ Εμμανουήλ [\[15\]](#) ευνοούσαν την δημιουργία της Αλβανίας, για να μη αποκτήσει πρόσβαση η Σερβία στην Αδριατική. Το Δεκ. του 1912, συγκεντρώθηκαν στο Λονδίνο αντιπρόσωποι των εμπολέμων, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδος, προκειμένου να διαπραγματευτούν τους όρους της ειρήνης. Την 10η/23η Ιανουαρίου 1913, διακόπηκαν οι εργασίες της συσκέψεως λόγω ανατροπής της τουρκικής κυβερνήσεως, από μέλη του κινήματος των Νεότουρκων υπό τον Εμβέρ Μπέη.

Η Απελευθέρωση των Ιωαννίνων.

Την 11η /24η Ιαν. 1913, ο διάδοχος Κωνσταντίνος ανάλαβε την διοίκηση του στρατού στην Ήπειρο, ο οποίος ενισχύθηκε με την ΙVη και VIη ΜΠ και ένα Σύνταγμα Πεζικού. Οι ελληνικές δυνάμεις αριθμούσαν 51 Τάγματα Πεζικού, υποστηριζόμενα από 48 πυροβόλα, συνολικής δυνάμεως 40.000 ανδρών. Το στρατηγείο εγκαταστάθηκε στην Φιλιππιάδα. Εκεί έφτασε εσπευσμένα και ο Μεταξάς, ο οποίος συμμετείχε στην ελληνική αντιπροσωπεία στην Διάσκεψη

του Λονδίνου. Τόσο ο Κωνσταντίνος, όσο και ο Βενιζέλος του ζήτησαν να συντάξει το σχέδιο για την διάρρηξη της αμυντικής τοποθεσίας. Οι τουρκικές δυνάμεις ανερχόντουσαν σε 28.000 άνδρες, υποστηριζόμενες από 112 πυροβόλα, εκ των οποίων οι 8.000 επάνδρωναν τις οχυρωμένες τοποθεσίες Μπιζανίου, Καστρίσης και Τσούκας[16]. Μετά από σειρά μαχών[17] οι δυνάμεις μας απώθησαν τον εχθρό μέχρι το Μπιζάνι.

Χάρτης της Μάχης του Μπιζανίου. Ο Κωνσταντίνος στην Ήπειρο, στα αριστερά του ο Μεταξάς(με το ξίφος) και στα δεξιά του ο Δαγκλής.

Το σχέδιο επιχειρήσεων αποσκοπούσε στην παραπλάνηση του εχθρού, ως αφορά την κατεύθυνση της ελληνικής επιθέσεως. Επί δύο μήνες το ελληνικό πυροβολικό σφυροκοπούσε το Μπιζάνι, ενώ οι σκόπιμα εκτελούμενες συγκεντρώσεις έπεισαν τους Τούρκους, ότι αποτελούσε την κυρία προσπάθεια του Ε.Σ. Σχεδιάσθηκαν επίσης παραπλανητικές αποβατικές ενέργειες στους Αγ. Σαράντα, με σκοπό να μην μετακινηθούν μονάδες προς ενίσχυση των Ιωαννίνων. Την 20η Φεβ. μετά από σφοδρό βομβαρδισμό πυροβολικού, ο Ε.Σ εκτέλεσε ένα ευρύ υπερκερωτικό ελιγμό, κινούμενος επί τριών κατευθύνσεων παρακάμπτοντας το Μπιζάνι, από δυτικά, με προορισμό τα Ιωάννινα. Η 1η φάλαγγα κατέλαβε τα υψώματα δυτικά Μανωλιάσας, ενώ η 2^η μέσω της στενωπού της Μανωλιάσας και Ραψίστας έφτασε στον Άγιο Ιωάννη στα περίχωρα των Ιωαννίνων, αποκόπτοντας τα Ιωάννινα από το Μπιζάνι, το οποίο ακόμη ανθίστατο. Τέλος η 3η φάλαγγα προχώρησε δυτικά του όρους Τόμαρος(Ολύτσικας), καλύπτοντας τα πλευρα της 2ης φάλαγγος. Ο Ανχης(ΠΖ) Ιωάννης Βελισσαρίου[18], διοικητής του 9ου Τάγματος Ευζώνων, κινήθηκε ταχύτατα και αποτέλεσε την αιχμή του δόρατος της 2ης φάλαγγος. Ο Βελισσαρίου ήταν αυτός που παρέλαβε την πρόταση παραδόσεως του Εσατ Πασά. Την 21η Φεβ. υπογράφηκε το πρωτόκολλο παραδόσεως[19], το οποίο συντάχθηκε από τους Λοχαγούς Ιωάννη Μεταξά και Ξενοφώντα Στρατηγό. Την 22α Φεβ. ο Κωνσταντίνος εισήλθε στα Ιωάννινα εν μέσω έξαλλων εκδηλώσεων των κατοίκων της.

Τα πήραμε τα Γιάννενα, μάτια πολλά το λένε, όπου γελούν και κλαίνε.

Ο Ε.Σ συνέχισε την προέλαση του προς την Βόρεια Ήπειρο, απελευθερώνοντας κατά σειρά την Κόνιτσα, το Λεσκοβίκι, την Πρεμετή, την Κλεισούρα, τους Άγιους Σαράντα, το Αργυρόκαστρο, το Δελβίνο και το Τεπελένι. Η Χειμάρα είχε ήδη απελευθερωθεί από Έλληνες εθελοντές υπό τον Σχη της Χωροφυλακής Σπύρο Σπυρομήλιο [\[20\]](#).

Οι νίκες μας στην Ήπειρο εκτόξευσαν το ηθικό όλων των Ελλήνων στα ύψη και επέτρεψαν την μεταφορά του όγκου των ελληνικών δυνάμεων στην Μακεδονία, όπου είχε γίνει φανερό ότι δύσκολα θα αποφεύγονταν η σύγκρουση με τους Βουλγάρους. Οι συνολικές απώλειες του στρατού μας ανήλθαν στους 2.373 νεκρούς και 12.000 τραυματίες.

Την 13η/26η Μαρτίου 1913, οι Βούλγαροι με την βοήθεια των Σέρβων (50.000 υπό τον Στρατηγό Στέπαν Σταβάνοβιτς) κατέλαβαν την Ανδριανούπολη, ενώ τον Απρίλιο, οι Μαυροβούνιοι την Σκόδρα.

Τα Τηλεγραφήματα(αυτά να μην είχαμε).

Την 12η Οκτ. 1912 μετά την νίκη του Σαρανταπόρου, ο Κωνσταντίνος από τα Σέρβια εξέδωσε την 450Α διαταγή επιχειρήσεων, στην οποία ανέφερε ότι η προέλαση του στρατού προς την Θεσσαλονίκη ή προς το Μοναστήρι θα εξαρτηθεί από τη κατεύθυνση υποχώρησης των εχθρικών δυνάμεων. Την επομένη ημέρα(13/26 Οκτ.) ο Υπουργός Εξωτερικών Λάμπρος Κορομηλάς έστειλε τηλεγράφημα προς τον Κωνσταντίνο, στο οποίο ανέφερε τις επιτυχίες των συμμάχων και του συνέστησε να εντείνει τις ενέργειες του «Ωστε καταληφθῆ ὅσον τάχιστα Θεσσαλονίκη, ἵνα μὴ ἡμέτερα ἀποτελέσματα ἔλθωσι πολὺ ὕστερον τῶν στρατῶν τῶν συμμάχων». Η απάντηση του Κωνσταντίνου με αρκετή δόση ειρωνείας και με την υπόμνηση των μέχρι τότε νικῶν του Ε.Σ, ήταν ενδεικτική της δυσφορίας του «Εὐχαρίστως ἐμάθαμε τὰς ἐπιτυχίας τοῦ βουλγαρικοῦ, σερβικοῦ καὶ μαυροβουνιωτικοῦ στρατοῦ...». Μετά από αναγνωρίσεις, διαπιστώθηκε ότι ο εχθρός κινείτο προς Θεσσαλονίκη. Ο Κωνσταντίνος ευρισκόμενος στην Κοζάνη εξέδωσε νέα διαταγή επιχειρήσεων την 21:00, με την οποία διέταξε την στρατιά να κινηθεί προς Θεσσαλονίκη. Την 22:20 της 13ης Οκτ. ο Βενιζέλος σε τηλεγράφημα του (με αριθμό 80099),

προς τον Κωνσταντίνο, έδινε εντολή: « Παρακαλῶ νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψιν, ὅτι σπουδαῖοι πολιτικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουσι νὰ εὐρεθῶμεν μίαν ὥραν ταχύτερον εἰς Θεσσαλονίκην», με τις σχετικές διαταγές ὅμως νὰ ἔχουν ἤδη εκδοθεῖ. Το τηλεγράφημα του πρωθυπουργοῦ ἦταν διατυπωμένο με μεγαλύτερη λεπτότητα σε σχέση μ' αυτό του υπουργοῦ Εξωτερικῶν. Την 27η Οκτ/9η Νοεμ. Την 02:30 ο Βενιζέλος διέταξε τον Κωνσταντίνο νὰ αποδεχθεῖ ἄνευ ἀναβολῆς την παράδοση της πόλεως, υπογραμμίζοντας ὅτι, «Καθιστῶ Ὑμᾶς ὑπεύθυνον διὰ πᾶσαν ἀναβολήν, ἔστω καὶ στιγμῆς». Ὄταν ο Βενιζέλος πληροφορήθηκε ὅτι οἱ Τούρκοι εἶχαν ἤδη παραδοθεῖ, παράγγειλε νὰ μὴ ἀποσταλεῖ το τηλεγράφημα, ἀλλὰ ἦταν πλέον ἀργά. Ο Δούσμανης που ἔλαβε πρῶτος γνώση του τηλεγραφήματος ζήτησε νὰ μὴν παραδοθεῖ στον Κωνσταντίνο, ἐκεῖνος ὅμως τελικὰ το παρέλαβε. Η ἀπάντησή του δόθηκε σε ἔντονο ὕφος, «Συναισθανόμαι πλήρως τὴν εὐθύνην ἣν φέρω καὶ παρακαλῶ εἰς τό ἐξῆς νὰ μὴ μοὶ τὸ ὑπομιμνήσκειται τοῦτο διὰ οἵανδήποτε αἰτία».

Η Συνέχεια Πέντε Χρόνια Μετά.

Την 12η/25η Αυγούστου 1917, μετὰ την εκθρόνιση του Κωνσταντίνου, ο Βενιζέλος σε ομιλία του στο κοινοβούλιο, ἀποκάλυψε ὅτι η στροφή του στρατοῦ τον Οκτώβριο του 1912, προς την Θεσσαλονίκη υπήρξε δική του ἀπόφαση, ἀποτέλεσμα της πολιτικῆς διορατικότητάς του. Ο Βενιζέλος ἐπισήμανε στην ομιλία του ὅτι, η ἀποφασιστικότητά του υπερίσχυσε της ἐπιμονῆς του Κωνσταντίνου, νὰ κατευθυνθεῖ προς το Μοναστήρι: «Σοῦ τὸ ἀπαγορεύω, διότι τὰ ζητήματα τὰ στρατιωτικὰ δὲν εἶναι ζητήματα τὰ ὅποια γνωρίζουν οἱ στρατιωτικοί, ἀλλὰ κατ' ἐξοχήν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες». Δὲν προσκόμισε ὅμως τα τηλεγραφήματα στα ὁποῖα ἀναφέρονταν [\[21\]](#). Η ἀνταλλαγή αὐτῶν των

τηλεγραφημάτων εξακολουθεί να αποτελεί ακόμα αιτία αντιπαράθεσων[22].

Η Ιστορία με την Ματιά της Λογικής.

Κατά τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο, ο Κωνσταντίνος φέρων τον βαθμό του Αντιστρατήγου, ανέλαβε την διοίκηση της Στρατιάς Θεσσαλίας, κατόπιν εισηγήσεως στον Βασιλέα Γεώργιο του Βενιζέλου, ο οποίος ως Πρωθυπουργός και Υπουργός Στρατιωτικών ήταν προϊστάμενός του. Το διάταγμα αναλήψεως της αρχηγίας δεν αναφέρονταν σε στόχους, παρά μόνο στη κοινή επιθυμία «διά ένεργόν επίθεση». Ο Κωνσταντίνος έθεσε ως στόχο την καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων, ο οποίος αποτελεί την θεμελιώδη εκ των αρχών του πολέμου. Εφόσον ο Βενιζέλος είχε ως πρώτη προτεραιότητα την κατάληψη της Θεσσαλονίκης και όχι την εξουδετέρωση των εχθρικών δυνάμεων, θα έπρεπε να είχε διατάξει τον Κωνσταντίνο να κινηθεί από την Ελασσόνα στην Θεσσαλονίκη και όχι προς Σαραντάπορο.

Εφόσον υπήρχε διαφορά απόψεων μεταξύ Υπουργού Στρατιωτικών και Αρχιστρατήγου, ο Βενιζέλος όφειλε να αντικαταστήσει τον Κωνσταντίνο, λόγω μη εκτελέσεως των εντολών του και εκείνος έπρεπε να παραιτηθεί, λόγω διαφωνίας με τον τρόπο ενεργείας. Τίποτα απ΄ αυτά δεν συνέβησαν και ακούγεται εύλογο ότι λόγω της κρισιμότητας των καταστάσεων, να υποτάχθηκαν και οι δύο στο εθνικό συμφέρον. Την 10η Νοεμβρίου 1912 ο Βενιζέλος προήγαγε τον Κωνσταντίνο σε στρατηγό, βαθμός που προβλεπόταν μόνο για τον Βασιλέα και τον έστειλε στο μέτωπο της Ηπείρου, για να απελευθερώσει τα Ιωάννινα. Εάν δεν τον εμπιστευόταν ή δεν μπορούσε να συνεργαστεί μαζί του, θα μπορούσε να ενισχύσει τις δυνάμεις του Αντιστρατήγου Σαπουντζάκη ή να αναθέσει την αποστολή σε κάποιον άλλον στρατηγό.

Στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο ο Κωνσταντίνος, μετά την δολοφονία του Γεωργίου του Α΄, τον διαδέχθηκε στον θρόνο. Ο Βενιζέλος τού ζήτησε να ηγηθεί του στρατού και παρότι ως Βασιλέας ήταν προϊστάμενος του πρωθυπουργού, τέθηκε υπό τις διαταγές του, για την διεξαγωγή του πολέμου.

Την 6η Απρ. 1914, ο Κωνσταντίνος απένειμε στον Βενιζέλο τον Μεγαλόσταυρο του Σωτήρος, ενώ ο Βενιζέλος του παράδωσε την Στραταρχική Ράβδο σε αναγνώριση της νικηφόρου διεξαγωγής των Βαλκανικών Πολέμων.

Ο ένας ήταν γεννημένος πολιτικός και ο άλλος στρατιωτικός, αμφότεροι ενήργησαν ορθά σύμφωνα με το θεσμικό τους ρόλο, ανεβάζοντας κατά τι τους τόνους, ενέργειες κατανοητές και δικαιολογημένες λόγω του βάρους της ευθύνης που είχαν επωμισθεί και της κρισιμότητας της καταστάσεως. Όσο αναγνώριζε ο ένας στον άλλο τον ρόλο και τις ικανότητές του, όλα πήγαιναν περίφημα. Από εκεί και πέρα όσα διημείφθησαν, διογκώθηκαν από τον φανατισμό και την υπερβολή. Δυστυχώς η ιστορία των τηλεγραφημάτων επιβεβαιώνει την κακή μας συνήθεια, να καταστρέφουμε τις πλέον ένδοξους περιόδους της ιστορίας μας με αχρείαστες αντιδικίες. Το συμβάν δεν θα απασχολούσε κανέναν, εάν δεν ξεσπούσε ο επάρατος διχασμός.

Συμπεράσματα.

Οι κατά ξηρά επιχειρήσεις, επιβεβαίωσαν τον κανόνα ότι τον πόλεμο κερδίζει, όποιος υποπίπτει σε λιγότερα σφάλματα.

Υπήρξε ευθυγράμμιση του Πολιτικού με τον στρατιωτικό σκοπό του πολέμου, χωρίς ασάφειες και παρανοήσεις.

Εκ των υστέρων, εμείς οι ίδιοι δεν αναδείξαμε στο βαθμό που έπρεπε την πιο επιτυχημένη μας εκστρατεία, λόγω του εθνικού διχασμού.

Η καλοπροαίρετη κριτική μας βοηθά να βελτιωθούμε. Λόγω του διχασμού επικράτησε το πάθος και ο εγωισμός με αποτέλεσμα να ισοπεδωθούν και να απαξιωθούν τα πάντα, χωρίς να αντλήσουμε χρήσιμα διδάγματα, τόσο από τις επιτυχίες, όσο και από τα λάθη μας.

Στο πεδίο της τακτικής έλαμψε το άστρο του Ιωάννη Μεταξά, ο οποίος ως Αξιωματικός Επιχειρήσεων ακολουθούσε τις αρχές της οικονομίας των δυνάμεων και αιφνιδιασμού, υλοποιώντας ελιγμούς προς το αδύνατο των τουρκικών δυνάμεων. Όπως σημειώνει ο ίδιος στο ημερολόγιόν του «Τò

σπουδαῖον δέν εἶναι τό σχέδιον, ἀλλ' ἡ ἐπιμέλεια καί ἡ μεθοδικότης τῆς ἐκτελέσεως. Καί τό χειρότερο σχέδιον δύναται νά ἐπιτύχει λαμπρά, ἀρκεῖ νά ἐκτελεσθεῖ μέ ἐπιμονήν καί ἐπιμέλειαν εἰς ὅλας του τάς λεπτομέρειας». Οἱ λεπτομέρειες διαχρονικά αποτελοῦν τήν «αχίλλειον πτέρνα μας».

Αντιστράτηγος ε. α. Ιωάννης Κρασσάς.

Παρατηρήσεις:

[1] Διοικητής: Αντιστράτηγος Διάδοχος Κωνσταντίνος, Επιτελάρχης: Υποστράτηγος(Υπγος)Παναγιώτης Δαγκλής, Δντης 3^{ου} Επιτελικού Γραφείου: Ταγματάρχης Μηχανικού(ΜΧ) Βίκτωρ Δούσμανης, με βοηθούς τους Λοχαγούς [Λγους(ΜΧ)] Ιωάννη Μεταξά, Ξενοφώντα Στρατηγό και Λγο Πυροβολικού (ΠΒ) Κωνσταντίνο Πάλλη.

- Ιη Μεραρχία Πεζικού(ΜΠ) Λαρίσης, Υπγος Εμμανουήλ Μανουσογιαννάκης, (ΠΒ), (Σφακιά 1853-1916).
- ΙΙη ΜΠ Αθηνών, Υπγος Κωνσταντίνος Καλλάρης, (ΜΧ), (Αθήνα 1858-1940).
- ΙΙΙη ΜΠ Μεσολογγίου, Υπγος Κωνσταντίνος Δαμιανός, (ΠΒ), (Υδρα 1853-1915).
- ΙVη ΜΠ Ναυπλίου, Υπγος Κωνσταντίνος Μοσχόπουλος, (ΠΒ), (Κωνσταντινούπολη 1854-1942).
- Vη ΜΠ, Συνταγματάρχης [Σχης(ΜΧ)] Δημήτριος Ματθαϊόπουλος, (Πειραιάς 1861-1923)
- VΙη ΜΠ Σχης Ιππικού (ΙΠ) Κομνηνός Μηλιώτης, (Ερμούπολη 1854-1941).
- VΙΙη ΜΠ Σχης (ΠΒ) Κλεομένης Κλεομένου, (1852-1937).
- Ταξιαρχία Ιππικού(ΤΑΞΙΠ), Υπγος Αλέξανδρος Σούτσος(ΙΠ).
-

Εκτός από τις παραπάνω δυνάμεις συγκροτήθηκαν επιπλέον 7 Τάγματα πεζικού από το πλεόνασμα των καταταγέντων και 100 σώματα προσκόπων (εθελοντές που δεν είχαν συμπληρώσει ηλικία στρατεύσεως), δυνάμειως

6.000 ανδρών που ανέλαβαν αποστολές δολιοφθορών και αναγνωρίσεως και πολέμησαν με γενναιότητα στο πλευρό του τακτικού στρατού.

[2] Σε τζαμί της πόλεως υπάρχει ο τάφος του Γαζή Αχμέτ Εβρένου Μπέη, ο οποίος την κατέλαβε το 1385.

[3] Στην περιοχή αυτή έγιναν σκληρές μάχες, κατά την διάρκεια του «Μακεδονικού Αγώνος (1904-1908)», μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων, από τις οποίες εμπνεύσθηκε η Πηνελόπη Δέλτα το βιβλίο της «Στα Μυστικά του Βάλτου».

[4] Οι τουρκικές δυνάμεις είχαν ενισχυθεί με μία μεραρχία πεζικού (10.000 άνδρες) από την Μικρά Ασία.

[5] Μάχες μετώπου Μακεδονίας: Ελασσόνας (6 Οκτ. 1912), Σαρανταπόρου (9-10 Οκτ. 12), Στενών Πόρτας (10 Οκτ.12), Γιαννιτσών (19-20 Οκτ. 12), Σόροβιτς (Αμυνταίου) (23-24 Οκτ. 12).

[6] Μονάδες V ΜΠ: 16 Σύνταγμα Πεζικού(ΣΠ), 22 ΣΠ(μείον Τάγμα), το 3ο Τάγμα του 23 ΣΠ, το Πυροβολικό και η Ίλη Ιππικού.

[7] Ανήκε στην πυροβολαρχία ΠΒ του 49 ΣΠ της 18ης ΜΠ.

[8] Το Πρωτόκολλο συντάχθηκε και υπογράφηκε από τους Τχη(ΜΧ) Βίκτωρα Δούσμανη και Λγο (ΜΧ) Ι. Μεταξά οι οποίοι ορίσθηκαν εκπρόσωποι του Κωνσταντίνου.

[9] 70 πυροβόλα, 30 πολυβόλα, 70.000 τυφέκια και παντός είδους πολεμικό υλικό.

[10] Η Θεσσαλονίκη κατελήφθη από τους Οθωμανούς επί Σουλτάνου Μουράτ Β΄, μετά από 8 χρόνια πολιορκία.

[11] Επί της ουσίας ο Ε.Σ απαγόρευσε την προώθηση του βουλγαρικού στρατού προς την Θεσσαλονίκη. Επιτράπηκε η είσοδος δύο ταγμάτων στα οποία υπηρετούσαν οι πρίγκηπες Βόρις(διάδοχος) και Κύριλλος. Στη συνέχεια με διάφορες προφάσεις εισήλθαν στην πόλη και άλλες βουλγαρικές μονάδες.

[12] Τα Γρεβενά και η Νεάπολη απελευθερώθηκαν μετά την μάχη του Σαρανταπόρου, αλλά ανακαταλήφθηκαν από τους Τούρκους την 3^η Νοε. 1912.

[13] Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Γερμανία, Αυστρία, Ιταλία και Ρωσία.

[14] Φραγκίσκος Ιωσήφ Α΄(1830-1916), Αυτοκράτορας της Αυστρίας και Βασιλιάς της Ουγγαρίας από 1848 έως το 1916(68 χρόνια). Από το 1850 έως το 1866 διετέλεσε Πρόεδρος της Γερμανικής Ομοσπονδίας.

[15] Ο Βίκτωρ Εμμανουήλ Γ' (1869-1947), τρίτος Βασιλιάς της Ιταλίας από το 1900 έως το 1946.

[16] Μάχες Μετώπου Ηπείρου: Πέντε Πηγάδια (24 Οκτ. 1912), Πεστών (29 Νοεμ. 1912), Μανωλιάσσας (1-3 Δεκ. 1912), Αετοράχης (7 Ιαν. 1913), Μπιζανίου (20-21 Φεβ. 1913).

[17] Τα υψώματα Μπιζάνι (υψ. 843 μ 15 χλμ νοτίως Ιωαννίνων), Καστρίτσα (υψ. 573 μ, 10 χλμ ΒΑ Ιωαννίνων) και η Μεγάλη Τσούκα (υψ. 1173 μ, 13 χλμ ΒΔ Ιωαννίνων), αποτελούσαν την οχυρωμένη τοποθεσία Μπιζανίου, η οποία είχε ενισχυθεί με πυροβολεία, πολυβολεία και άλλα μόνιμα έργα οχυρώσεως.

[18] Ο Ιωάννης Βελισσαρίου (Ρουμανία 1863-Κρέσνα 1913), ήρωας των Βαλκανικών Αγώνων. Σκοτώθηκε στην μάχη της Κρέσνας την 12 Ιουλίου 1913. Ονομάσθηκε ο «Ο ήρωας των Ηρώων», ενώ το προσωνύμιό του ήταν «Μαύρος Καβαλάρης».

[19] Παραδόθηκαν 430 αξιωματικοί, 30.000 οπλίτες και περιήλθαν στην κατοχή του Ε.Σ 17 πολεμικές σημαίες, 105, πυροβόλα και 27.000 τυφέκια.

[20] Ο Σπύρος Σπυρομήλιος (1864 Χειμάρρα -Αθήνα 1930), Αξιωματικός της Χωροφυλακής και βουλευτής. Διακρίθηκε στον πόλεμο του 1897, στο Μακεδονικό Αγών και τους Βαλκανικούς Πολέμους. Υπήρξε υπέρμαχος της ενώσεως της Βορείου Ηπείρου με την Ελλάδα.

[21] Στην έκθεση των Βαλκανικών πολέμων, που συντάχθηκε το 1932, επί κυβερνήσεως Βενιζέλου, άλλαξαν εκ των υστέρων την ημερομηνία απόστολής του τηλεγραφήματός του της 13ης Οκτ (21:20) κατά μια ημέρα ενώριτερον, προκειμένου να προηγείται η εντολή του Βενιζέλου της διαταγής επιχειρήσεως του Κωνσταντίνου της 13ης Οκτωβρίου.

[22] Την περιγραφόμενη σειρά των γεγονότων υποστηρίζουν ο Σπυρίδων Μαρκεζίνης, ο Αντιστράτηγος Παναγιώτης Παναγάκος και ο Ιωάννης Παπαφλωράτος, στα βιβλία τους που αναγράφονται στην βιβλιογραφία του άρθρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- «Συμβολή εις την Ιστορίαν της Δεκαετίας 1912-1922», Αντιστράτηγου Παναγιώτη Παναγάκου, Αθήνα 1960.

- **«Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος»**, Σπύρου Β. Μαρκεζίνη, ΠΑΠΥΡΟΣ ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ Α.Ε, Αθήνα 1966.
- **Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-13**, Χρήστος Γκίων-Σταμάτης Θηραίος, Εκδόσεις ΚΕΚΡΟΨ, Αθήνα 1970.
- **«Ιστορία του Ελληνικού Έθνους»**, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε. Αθήνα 1977.
- **«Στρατιωτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος»**, Ιωάννου Πολιτάκου, ΓΕΣ, Διεύθυνση Εκπαιδεύσεως, Αθήνα 1980.
- **«Μεταξάς το Προσωπικό του Ημερολόγιο»**, Επιμέλεια Χρήστος Χρηστίδης, Εκδόσεις Γκοβοστή, Αθήνα 1995.
- **ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ-Ο ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ 1912-1913**, Ιωάννου Παλούμπη Αντιναυάρχου ε.α., Εκδόσεις ναυτικού μουσείου Ελλάδος, Αθήνα 2007.
- **«Η Ιστορία του Ελληνικού Στρατού»** Ιωάννου Παπαφλωράτου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2014.

Πηγή : <https://www.istorikadromena.gr/>